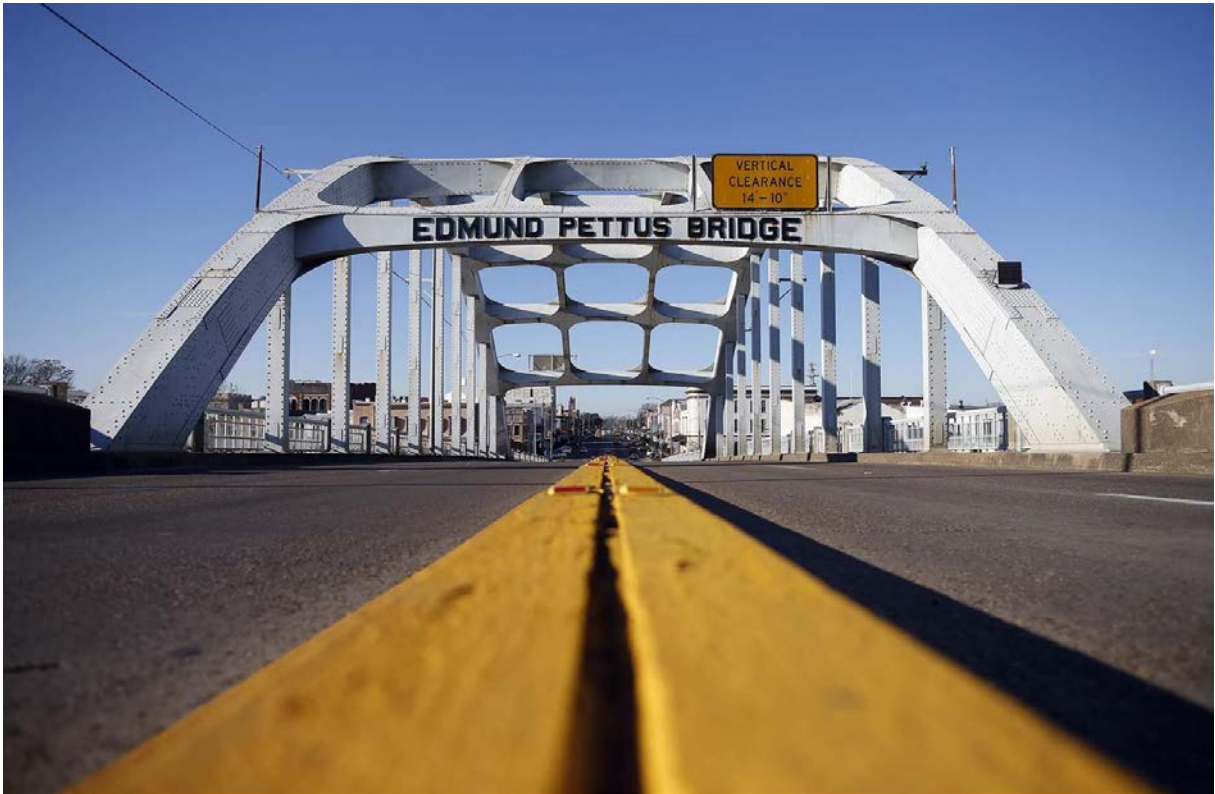

Who owns American history?

**Discussies over leiderschap binnen de
burgerrechtenbeweging en de verbeelding hiervan
in *Selma* (2014)**

Joost Opstelten (3876748)
Bachelor Eindwerkstuk
Geschiedenis, Universiteit Utrecht
21 januari 2016
Dr. Henrichs en dr. Visser-Maessen
Aantal woorden: 8793

Who owns American history?

“What people believe to be true about their past is usually more important in determining their behavior and responses than truth itself.”¹

Afbeelding voorblad: de Edmund Pettus Bridge in Selma, Alabama. Hier vond op 7 maart 1965 *Bloody Sunday* plaats tijdens een mars van Selma naar Montgomery. (bron: Reuters, 2015).²

¹ M. Kammen, *Mystic Chords of Memory* (New York 1991) 39.

² NBC News, ‘Civil Rights Bridge in Selma Is Named After Reputed KKK Leader’, (versie 3 maart 2015), <http://www.nbcnews.com/storyline/selma-50th-anniversary/civil-rights-bridge-selma-named-reputed-kkk-leader-n316811> (2 december 2015).

Inhoudsopgave

1. <i>Who owns American history?</i> Inleiding	6
2. De veelkleurige burgerrechtenbeweging: De academische context	9
2.1. Leiderschap binnen de SCLC en SNCC	9
2.2. Het <i>Great Man</i> perspectief	10
2.3. Het <i>Local People</i> perspectief	13
2.4. Conclusie	14
3. Een dubieuze traditie: De filmhistorische context	15
3.1. <i>Spectator democracy</i>	15
3.2. Verzoening en feminisering	16
3.3. Witte helden	17
3.4. Conclusie	18
4. <i>One dream can change the world:</i> De filmanalyse	20
4.1. De methode	20
4.2. De verhaalstructuur	21
4.3. Charismatische leiders versus lokale activisten	22
4.4. De rol van vrouwen	26
4.5. Witte politieke leiders	29
4.6. Conclusie	31
5. <i>The power of memories:</i> Conclusie	33
6. Literatuurlijst	36

1. Who owns American history?

Inleiding

“*Selma* is an important history lesson that never feels like a lecture. Once school is back in session, every junior high school class in America should take a field trip to see this movie.”³ Richard Roeper van de *Chicago Sun Times* was niet de enige de film van Ava DuVernay pree. De recensenten waren over het algemeen heel enthousiast en de film kreeg vervolgens ook nog twee Oscarnominaties, waaronder die voor Beste Film. *Selma* is een interpretatie van de drie marsen die burgerrechtenactivisten maakten, waarvan twee onder leiding van Martin Luther King jr., van Selma naar Montgomery in 1965 (afbeelding 1). Hoewel de Afro-Amerikanen met de *Civil Rights Act* uit 1964 technisch gezien al stemrecht hadden, werd hen in het zuiden van de Verenigde Staten allerlei beperkingen opgelegd. Zo moesten ze soms corrupte *literacy tests* doen en werd hun naam en adres na hun stemregistratie in de krant gezet, zodat ze gemakkelijk het slachtoffer konden worden van *white supremacist* geweld.⁴ Dit resulteerde erin dat bijvoorbeeld in Selma maar vierhonderd van de 15000 zwarten stemrecht hadden.⁵ Uiteindelijk werden deze beperkingen illegaal verklaard met de *Voting Rights Act* uit 1965. De brede erkenning van de waarde van de film voor het beeld van deze historische gebeurtenis, maakt *Selma* tot een invloedrijk werk in het Amerikaanse collectieve geheugen.⁶

Afbeelding 1: Martin Luther King en andere burgerrechtenactivisten lopen Montgomery binnen tijdens de mars in 1965 (bron: New Yorker 2013).

³ R. Roeper, “‘Selma’: History Lesson Moves Gracefully from Brutality to Tenderness’ (versie 1 januari 2015), <http://entertainment.suntimes.com/movies/selma-history-lesson-moves-gracefully-brutality-tenderness/> (versie 24 december 2015).

⁴ E. Drew, “‘Selma’ vs. History’ (versie 8 januari 2015), <http://www.nybooks.com/daily/2015/01/08/selma-vs-history/> (13 januari 2016).

⁵ D. Pinckney, ‘Some Different Ways of Looking at Selma’ (versie 19 februari 2015), <http://www.nybooks.com/articles/2015/02/19/some-different-ways-looking-selma/> (13 januari 2016).

⁶ Voor *memory* wordt in deze scriptie de definitie van historici Raiford en Romano aangehouden: ‘(...) the proces by which people recall, lay claim to, understand, and represent the past’ (R. C. Romano en L. Raiford

In de academische wereld zijn verschillende interpretaties over de relatie tussen succes en leiderschap binnen de Amerikaanse burgerrechtenbeweging. Sommige historici vinden dat het succes van de beweging vooral te danken is aan grote charismatische leiders zoals Martin Luther King. Zij stellen dus de kracht van leidende individuen centraal. Andere historici zijn juist van mening dat het succes vooral kwam door de lokale gemeenschappen die zonder concrete hulp van grote, nationale leiders, verandering teweegbrachten. Binnen deze discussie zijn sinds de jaren zeventig ook trends zichtbaar die *agency* geven aan verschillende groepen, zoals vrouwen en witte politici.⁷ Dit debat vindt bovendien plaats in een grotere, overkoepelende discussie over wie bepaalt hoe de Amerikaanse geschiedenis wordt herinnerd.⁸ “Memories have power”, aldus historicus Romano.⁹ Hierin speelt de Amerikaanse populaire cultuur en *public history* een sleutelrol. Historici kunnen immers het idee hebben het meest dicht bij de waarheid te zitten, maar uiteindelijk is het vooral de populaire cultuur die het historisch beeld en de historische identiteit van de Amerikaanse individuen en groepen vormt.¹⁰

Daarom is het interessant om in kaart te brengen hoe dit *agency* debat wordt gevoerd in de academische wereld en hoe dit debat zich uit in de Amerikaanse populaire cultuur. Vervolgens wordt in dit onderzoek de casestudy *Selma* geanalyseerd om te zien welke plaats deze hoog gewaardeerde film in het debat inneemt. Uiteindelijk zal de volgende hoofdvraag worden beantwoord: *Hoe ziet het academische debat rondom leiderschap binnen de Amerikaanse burgerrechtenbeweging in de jaren vijftig en zestig eruit en hoe verhoudt de film Selma (2014) zich tot deze discussie en de filmhistorische context?*

De relevantie van dit onderzoeksonderwerp is groot. Na de verkiezing van Barack Obama als eerste zwarte president van de Verenigde Staten leefde het idee dat er een post-raciaal tijdperk begon waarin ras niet langer een rol speelde.¹¹ Obama was immers het ultieme bewijs dat nu ook zwarten definitief de vrijheid hadden om de *American Dream* te verwezenlijken. Toch laten de vele recente aanvaringen tussen de politie en Afro-Amerikaanse jongeren zien dat het concept ras nog

(red.), *The Civil Rights Movement in American Memory* (Athens 2006) xiii). Het collectieve geheugen refereert in dit onderzoek naar ‘de gedeelde herinneringen van sociale groepen, die niet overeen hoeft te komen met de waarheid, en dus vervormd en vooringenomen kan zijn’ (K. J. Madison, ‘Legitimation Crisis and Containment: The “Anti-Racist-White-Hero” Film’, *Critical Studies in Mass Communication* 16 (1999) 4, 399-416, aldaar 400).

⁷ Voor *agency* wordt de definitie van de Oxford English Dictionary aangehouden: ‘[The] ability or capacity to act or exert power’. (Oxford English Dictionary, <http://www.oed.com.proxy.library.uu.nl/view/Entry/3851?redirectedFrom=agency#eid> (versie 2 januari 2016)).

⁸ O. J. Dwyer, ‘Interpreting the Civil Rights Movement: Place, Memory and Conflict’, *The Professional Geographer* 52 (2000) 4, 660-671, aldaar 661.

⁹ R. C. Romano en L. Raiford (red.), *The Civil Rights Movement in American Memory* (Athens 2006) xix.

¹⁰ Romano en Raiford (red.), *The Civil Rights Movement in American Memory*, xix.

¹¹ S. Balkaran, ‘Post Racial America in the Age of Obama’ (versie 27 mei 2015), http://www.huffingtonpost.com/stephen-balkaran/post-racial-america-in-th_b_6954332.html (18 november 2015).

steeds alom vertegenwoordigd is. De activistengroep *Black Lives Matter* en de populaire bijbehorende *hashtag* tonen aan dat er nog steeds sprake is van een structureel gevoel van ongelijkheid vanuit de Afro-Amerikaanse gemeenschap (afbeelding 2). Het doel van de *Black Lives Matter* groep is 'to (re)build the Black liberation movement.'¹² De activisten beschouwen zich dus als een onderdeel van een historische beweging. Ongeacht of dit wetenschappelijk correct is of niet, laat dit zien dat de burgerrechtenbeweging uit de jaren vijftig en zestig nog steeds een integraal onderdeel is van de identiteit van veel Afro-Amerikanen. De doelstelling laat zien dat er sprake is van een gevoel van verwantschap met demonstranten van bijvoorbeeld SNCC, SCLC, de Black Panthers.¹³ Precies daarom is het relevant om onderzoek te doen naar hoe films als *Selma* het beeld van deze bewegingen creëert en in hoeverre dit correspondeert met de algemene opinie in de academische wereld.

Afbeelding 2: Demonstranten lopen in 2014 de Millions March in New York als reactie op het politiegeweld tegen zwarte Amerikanen (bron: The Daily Mail, 2014).

¹² Black Lives Matter, 'About the Black Lives Matter Network', <http://blacklivesmatter.com/about/> (18 november 2015).

¹³ De Student Nonviolent Coordinating Committee (SNCC), de Southern Christian Leadership Conference (SCLC) en de Black Panthers waren in de jaren vijftig en zestig belangrijke Afro-Amerikaanse burgerrechtenbewegingen.

2. De veelkleurige burgerrechtenbeweging: De academische context

In dit hoofdstuk zal de historiografische discussie rondom *agency* binnen de burgerrechtenbeweging worden behandeld. Het onderzoek beperkt zich hierbij tot de *civil rights movement* in de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw, aangezien deze periode algemeen wordt erkend als het hoogtepunt van de beweging.¹⁴ Er wordt geanalyseerd welke verschillende opinies kunnen worden onderscheiden en welke stromingen door de decennia heen te herkennen zijn. Allereerst is het echter belangrijk om inzage te geven in wat de burgerrechtenbeweging precies was en hoe deze was georganiseerd.

De *civil rights movement* was in de jaren vijftig en zestig niet één homogene beweging. Het ging om een veelvoud aan bewegingen die op verschillende manieren en niveaus handelden.¹⁵ Ook verschilden ze in organisatiestructuur. Om dit laatste te illustreren worden twee groeperingen nader geanalyseerd: de *Southern Christian Leadership Conference* (SCLC) en de *Student Nonviolent Coordinating Committee* (SNCC). Deze twee bewegingen waren beide prominent binnen de burgerrechtenbeweging in de jaren vijftig en zestig maar verschilden sterk van elkaar qua leiderschapsideologie.

2.1. Leiderschap binnen SCLC en SNCC

De SCLC was een geweldloze burgerrechtenbeweging met Martin Luther King als onbetwiste leider. Het was een *all black* middenklasse-organisatie met zijn wortels in de zuidelijke staten van Amerika. Daarnaast stond de kerk aan de basis en was de beweging ervan overtuigd dat enkel mannelijke dominees de vereiste leiderschapscapaciteiten hadden.¹⁶

Er kwam steeds meer kritiek op deze masculiene, hiërarchische leiderschapsstructuur. Zo zouden de leden te weinig inspraak hebben bij de besluitvorming, werden de inspanningen van de gewone Afro-Amerikanen gemarginaliseerd en bestond er een risico dat de organisatie op losse schroeven zou komen te staan bij het wegvallen van de leider. Het te sterke leiderschap van Martin Luther King zou de leiderschapskwaliteiten en participatie van de *non-elite* remmen.¹⁷ Een prominent criticus was Ella Baker: 'My theory is, strong people don't need strong leaders.'¹⁸ Bovendien vond zij dat de leiderschapskwaliteiten van vrouwen niet werden ingezien. In 1960 werd daarom SNCC

¹⁴ Romano en Raiford (red.), *The Civil Rights Movement in American Memory*, xiv.

¹⁵ Sommige organisaties werden beïnvloed door het panafricanisme, het anti-imperialisme, het anti-kapitalisme of andere religies, terwijl andere groepen meer uitgingen van een conservatieve, christelijke, patriotische ideologie.

¹⁶ B. Robnett, 'African-American Women in the Civil Rights Movement, 1954-1965: Gender, Leadership, and Micromobilization', *American Journal of Sociology* 101 (1996) 6, 1661-1693, aldaar 1670.

¹⁷ Dwyer, 'Interpreting the Civil Rights Movement', 665.

¹⁸ Dwyer, 'Interpreting the Civil Rights Movement', 664.

opgericht door Baker en anderen.¹⁹ SNCC was een geïntegreerde organisatie met zowel witte als zwarte Amerikanen, met een midden- en arbeidersklasseachtergrond. Daarnaast was de beweging uitgesproken seculier. De oprichters van SNCC waren fel tegenstander van het geprofessionaliseerde, charismatische leiderschap binnen de SCLC en streefden naar een democratisch bestuur waarbij het leiderschap in handen was van een groep in plaats van een individu.²⁰ Ook de manieren waarop SNCC verandering teweeg wilde brengen, was anders. SCLC deed dat vooral door middel van *high profile* confrontaties, in stedelijke gebieden met nationale (media-)aandacht. SNCC probeerde juist lokaal leiderschap te faciliteren en lokale initiatieven en instituties te stimuleren. De positie van vrouwen in het formele leiderschap van SNCC was hoger dan bij de SCLC, maar nog steeds klein.²¹

Er kan geconcludeerd worden dat leiderschap binnen de *civil rights movement* al in de jaren vijftig en zestig een controversieel onderwerp was.²² Het historiografische debat rondom deze kwestie komt dus niet uit de lucht vallen, maar kent een geschiedenis die teruggaat tot in de tijd van de burgerrechtenbeweging zelf.

2.2. Het *Great Man* perspectief

Er bestaan twee historiografische perspectieven op leiderschap en *agency* in de burgerrechtenbeweging. Dit zijn twee uitersten waartussen uiteraard nog een groot aantal posities te herkennen zijn die elementen van beide perspectieven combineren.

De eerste visie wordt door critici ook wel het *Great Man* perspectief genoemd en is ontstaan in de late jaren zestig en zeventig.²³ Deze klassieke *top-down* beschouwing richt zich bij de beschrijving en de verklaring voor het succes van de burgerrechtenbeweging vooral op belangrijke individuen. De aandacht gaat voornamelijk naar charismatische leidersfiguren en grote keerpunten in de geschiedenis.²⁴ Het houdt in dat de rol van vrouwen, de arbeidersklasse en lokale gebeurtenissen binnen deze zienswijze een kleine rol spelen. Tegenstanders kaarten dit aan door het te duiden als een *hegemonic narrative* waarin de genderverhoudingen ten gunste van de man zijn verdeeld.²⁵ Het

¹⁹ Baker was weggegaan bij SCLC omdat zij ervoer dat er geen ruimte voor haar was binnen de hogere rangen van SCLC: "First, I'm a woman. Also, I'm not a minister." (Robnett, 'African-American Women in the Civil Rights Movement, 1954-1965', 1671).

²⁰ R. Cook, *Sweet Land of Liberty? The African-American Struggle for Civil Rights in the Twentieth Century* (New York, 1998) 224.

²¹ Robnett, 'African-American Women in the Civil Rights Movement, 1954-1965', 1673.

²² Cook, *Sweet Land of Liberty?*, 218.

²³ De termen paradigma en perspectief worden door elkaar gebruikt, omdat het zowel een paradigma uit de jaren zeventig was als een perspectief dat ook tegenwoordig nog aanhangers kent.

²⁴ Onder andere: Brown vs. Board of Education (1954), de Montgomery Bus Boycot met Rosa Parks (1955), de freedom riders (1961), de Mars op Washington met de *I have a dream* toespraak van Martin Luther King (1963), de mars van Selma naar Montgomery onder leiding van King (1965) en de *Voting Rights Act* van 1965 (Cha-Jua en Lang, 'The "Long Movement" as Vampire', 265-288, aldaar 265-268).

²⁵ Dwyer, 'Interpreting the Civil Rights Movement', 661.

Great Man paradigma focust daarnaast dus meer op leiders en de nationale schaal, en zet organisatoren, deelnemers en de lokale schaal op een zijspoor.²⁶

De invloed van vrouwelijke burgerrechtenactivisten lijkt in dit perspectief te worden onderschat. Onderzoek van onder andere sociologe Belinda Robnett wijst uit dat vrouwen als organisatoren en deelnemers een fundamentele basis vormden van de burgerrechtenbeweging. Daar waar de mannen zich ontpopten als leiders, waren het vaak vrouwen die de organisatorische kwaliteiten hadden om evenementen op touw te zetten.^{27,28} Ook binnen de kerk, die een niet te onderschatten rol speelde binnen de *civil rights movement* als instituut voor samenkomst, inspiratie en organisatie, namen vrouwen belangrijke taken op zich.²⁹ Hoewel mannen de hoogste posities bekleedden, hadden vrouwen voldoende ruimte om zich binnen de kerk te ontwikkelen als de kracht van het instituut en daaruit voortkomend de burgerrechtenbeweging. Verder lijkt de *Great Man* visie in de beschrijving van de *civil rights movement* de meeste aandacht te geven aan het publieke domein, zoals nationale organisaties, straatprotesten en rechtbanken, dat vaak geassocieerd wordt met *masculinized leadership*. Logischerwijs lijkt de rol van vrouwen daardoor kleiner dan in werkelijkheid het geval was.³⁰ Dit paradigma hangt uiteraard samen met het minder vergevorderde algemene feministische debat tot de jaren tachtig.

De manier waarop in dit perspectief wordt omgegaan met de rol van vrouwen wordt duidelijk aan de hand van Rosa Parks (afbeelding 3). Zij is een vooraanstaand figuur die in het *Great Man* perspectief regelmatig wordt aangehaald als moedige vrouw die zich verzette tegen segregatie. Maar in deze visie is geen aandacht voor haar organisatorische rol binnen de Montgomery Bus Boycot en de *civil rights* gemeenschap. Ze nam deel aan activistentrainingen van de prominente Highlander Folk School. Daarnaast was ze nauw betrokken bij de *National Association for the Advancement of Colored People* (NAACP). In plaats van dat te belichten wordt in dit perspectief de rol van vrouwen aangehaald als verbeelding van de grote Afro-Amerikaanse massa. In plaats

Afbeelding 3: Rosa Parks (bron: Infinite Fire 2015).

²⁶ Dwyer, 'Interpreting the Civil Rights Movement', 663.

²⁷ Cook, *Sweet Land of Liberty?*, 240.

²⁸ Zo kreeg de Montgomery Bus Boycot nationale media-aandacht toen Martin Luther King zich ermee ging bemoeien, maar het was een vrouw, Jo Anne Robinson, die als lokale activiste King in eerste instantie had uitgenodigd (Dwyer, 'Interpreting the Civil Rights Movement', 664).

²⁹ Cook, *Sweet Land of Liberty?*, 237.

³⁰ Meer informatie over vormen van *masculinized* en *feminized leadership* kan worden gevonden in de introductie van: P. Rael, *Black Identity and Black Protest in the Antebellum North* (Chapel Hill 2002).

van Rosa Parks te memoreren om haar persoonlijke kwaliteiten en inspanningen, wordt zij herinnerd als een voorbeeld van alle zwarte Amerikanen die zich verzetten tegen segregatie. Het zijn uiteindelijk de mannelijke leiders die worden gememoreerd om hun individuele kwaliteiten.³¹

Nog een ander belangrijk onderdeel van het *Great Man* paradigma is dat er veel aandacht is voor de positieve rol van witte liberale bondgenoten. Het succes van de burgerrechtenactivisten zou voor een aanzienlijk deel te danken zijn aan de toegeeflijke witte liberalen in het noorden van de Verenigde Staten.³²

De aanhangers van het *Great Man* perspectief hebben sinds de jaren tachtig veel terrein moeten inleveren in het academische debat. De kritiek op de onderbelichting van lokale initiatiefnemers en de activiteiten van vrouwen wordt door velen gerechtvaardigd. Een ander bezwaar van de critici is dat het *Great Man* perspectief potentieel activisme in de toekomst ondermijnt. Het wekt immers de indruk dat sociale veranderingen pas plaatsvinden wanneer er een grote leider opstaat.³³

Er zijn echter een aantal punten waarop dit perspectief wel degelijk solide is. De rol van grote leiders zoals Martin Luther King is buitengewoon groot geweest en mag dus ook niet onderschat worden. Vooral in het contact met Washington waren deze leidersfiguren onmisbaar. Daarnaast speelde heldenverering een zeer grote rol in de zwarte Amerikaanse gemeenschap. Mensen zoals King en Malcolm X waren wel degelijk een inspiratie voor activisme op lokale schaal. Daarom is het belangrijk om deze personen uitgebreid te behandelen bij de beschrijving van de burgerrechtenbeweging.³⁴ Tot slot biedt het *Great Man* perspectief een duidelijk, chronologisch verhaal aan de hand van grote nationale gebeurtenissen. Met het oog op de grote interesse vanuit de Amerikaanse maatschappij is het overbrengen van een meer simplistische versie van de ingewikkelde *civil rights* geschiedenis soms het hoogst haalbare.

Hoewel het *Great Man* paradigma al in de jaren tachtig afbrokkelde, zijn er nog steeds historici die naar dit perspectief neigen. Concluderen kan er gesteld worden dat hoewel de kritiek op genderverhoudingen en invloed van *non-elite* deelnemers groot is, er ook positieve punten te herkennen zijn.

³¹ Dwyer, 'Interpreting the Civil Rights Movement', 664.

³² A. Fairclough, 'Historians and the Civil Rights Movement', *Journal of American Studies* 24 (1990) 3, 387-398, aldaar 395.

³³ Romano en Raiford (red.), *The Civil Rights Movement in American Memory*, xix.

³⁴ W. H. Chafe, 'The Gods Bring Threads to Webs Begun', *The Journal of American History* 86 (2000) 4, 1531-1551, aldaar 1545.

2.3. Het *Local People* perspectief

In de jaren tachtig ontstond het *Local People* perspectief. De revisionisten van deze generatie zetten zich af van het beeld dat een coalitie van nationale organisaties verantwoordelijk waren voor het bewerkstelligen van raciale gelijkheid. Zij verschoven hun focus naar het lokale en *grass-roots* organisaties. Hierbij raakten grote leiders niet uit beeld, maar namen ze een ondergeschikte positie in ten opzichte van lokale en regionale protesten. Het perspectief benadert de *civil rights movement* dus als een *bottom-up* verschijnsel.³⁵ Maar de aandacht verschuift niet alleen naar het lokale. De Afro-Amerikaanse gemeenschap als geheel krijgt in deze visie meer *agency*. Het succes kwam door de inspanningen van de zwarte Amerikanen zelf en niet door de barmhartigheid van witte liberalen.³⁶

Aanhangers van het *Local People* perspectief, waaronder historici Clay Carson en William Chafe, zien de reeds bestaande lokale sociale netwerken en instituties als fundament voor het succes van de burgerrechtenbeweging. Ook de rol van vrouwen wordt in de *Local People* benadering meer erkend.³⁷ Zo is er niet enkel aandacht voor *masculinized leadership* zoals straatprotesten, maar ook voor de kracht van protest in de semipublieke- en privésfeer. In deze omgeving, zoals bij mensen thuis, op scholen en in buurten, hadden vrouwen een niet te onderschatten rol.³⁸

In vrijwel elk opzicht is deze revisionistische visie dus de tegenhanger van het veel bekritiseerde *Great Man* perspectief. Toch heeft de *Local People* benadering zijn tekortkomingen. Zo worden de regionale en nationale context niet in beschouwing genomen en worden interacties met instanties op nationaal niveau over het hoofd gezien.³⁹ Daarnaast kan door een te grote focus op het lokale en een gebrek aan scherpe afbakening door grote gebeurtenissen en leiders de *black liberation struggle* een grote brij van lokale acties worden. Hierbij wordt het onduidelijk waar de grens ligt van wat wel en wat niet tot de *black liberation movement* behoort. Critici menen dat op die manier lokale 'voorouders' van de *civil rights movement* in tot in de negentiende eeuw ten onrechte worden gezien als onderdeel van de burgerrechtenbeweging. Tot slot wordt er door de revisionisten zoals eerder vermeld weinig gekeken naar de grote invloed van nationale leiders op lokale protestacties. Zij vormden niet alleen een inspiratie maar faciliteerden soms ook lokale initiatieven.⁴⁰

Concluderend kan er gesteld worden dat hoewel het *Great Man* perspectief veel bekritiseerd wordt, de *Local People* benadering van de revisionisten niet in alle opzichten een goed alternatief is.

³⁵ S. F. Lawson, 'Freedom Then, Freedom Now: The Historiography of the Civil Rights Movement', *The American Historical Review* 96 (1991) 2, 456-471, aldaar 457.

³⁶ Dwyer, 'Interpreting the Civil Rights Movement', 665.

³⁷ Lawson, 'Freedom Then, Freedom Now', 457.

³⁸ Dwyer, 'Interpreting the Civil Rights Movement', 664.

³⁹ Fairclough, 'Historians and the Civil Rights Movement', 394.

⁴⁰ Cha-Jua en Lang, 'The "Long Movement" as Vampire', 267-270.

2.4. Conclusie

Al in de jaren vijftig en zestig was de invulling van leiderschap binnen de veelkleurige burgerrechtenbeweging het onderwerp van discussie. De SCLC koos voor een masculiene, hiërarchische structuur terwijl SNCC zich daar juist tegen afzette door de organisatie vanuit egalitaire, democratische beginselen op te bouwen. Vanaf de jaren zestig komt het *top-down Great Man* perspectief op, waarbij historici het succes van de burgerrechtenbeweging verklaren aan de hand van grote gebeurtenissen die werden geleid door charismatische, mannelijke leiders met hulp van witte liberalen. Vanaf de jaren tachtig ontstaat het revisionistische *Local People* perspectief dat meer aandacht schenkt aan rol van lokale initiatieven van gewone Afro-Amerikanen en *grass-roots* organisaties. De rol van vrouwen wordt hierbij meer belicht, terwijl de invloed van witte politici op het succes meer ter discussie staat.

In het algemeen neigt de academische wereld op dit moment naar de *bottom-up* benadering.⁴¹ Daarnaast heeft de aandacht voor de rol van vrouwen en genderverhoudingen volgens velen een positieve bijdrage geleverd.⁴² Aan de andere kant wordt ook de grote waarde van Martin Luther King en andere belangrijke leiders erkend. Historici proberen dus enigszins een middenweg te vinden in het *agency* debat. Tot slot vereisen de verwevenheid van lokale bewegingen met nationale instituties en de rol van de federale overheid meer historisch onderzoek in de toekomst.⁴³

De film *Selma* zal geanalyseerd worden op de verbeelding van charismatische leiders, de aandacht voor *grass-roots* organisaties en lokale initiatieven, de positie van vrouwen en de rol van witte liberale politici.

⁴¹ C. Carson, 'African-American Leadership and Mass Mobilization', *The Black Scholar* 24 (1994) 4, 1-7, aldaar 3.

⁴² Cha-Jua en Lang, 'The "Long Movement" as Vampire', 268.

⁴³ C. W. Eagles, 'Towards New Histories of the Civil Rights Era', *The Journal of Southern History* 66 (2000) 4, 815-848, aldaar 839-842.

3. Een dubieuze traditie: De filmhistorische context

Nu het debat in de academische wereld rondom leiderschap binnen de burgerrechtenbeweging helder is, wordt gekeken hoe Amerikaanse *pop-culture* films leiderschap in de *civil rights movement* afbeelden. Het is noodzakelijk om hier inzicht in te geven, omdat dan duidelijk is in welke traditie *Selma* staat. Dit hoofdstuk richt zich op dramafilms en docudrama's over de burgerrechtenbeweging die gemaakt zijn in de jaren negentig en daarna.⁴⁴ Er is hiervoor gekozen omdat de jaren negentig een piek laten zien in de productie van *civil rights* films. Vanaf 2001 verschoof de aandacht in de politiek en de media van de Afro-Amerikaanse problematiek naar het internationale islamitische terrorisme en illegale, voornamelijk Mexicaanse immigratie. De dichotomie tussen witte Amerikanen en moslims en *hispanics* werd daardoor belangrijker dan de spanningen tussen witte en zwarte Amerikanen. In deze periode daalde het aantal films over de burgerrechtenbeweging.⁴⁵ De filmhistorische context zal geanalyseerd worden op drie punten waarover de meeste discussie is: de *spectator democracy*, de verzoening en feminisering en het concept van witte helden.

3.1. *Spectator Democracy*

De *larger than life* personen van de burgerrechtenbeweging krijgen in films nog steeds de meeste aandacht. Hoewel hierbij ook veel aandacht is voor Malcolm X en Rosa Parks, torent Martin Luther King hoog boven de rest uit.⁴⁶ Er zijn hierop twee punten van kritiek. Ten eerste wordt in de massamedia King afgebeeld alsof hij de burgerrechtenbeweging *is*. Er lijkt minder aandacht te zijn voor de acties en emoties van de lokale Afro-Amerikaanse bevolking. Dit is dus dezelfde kritiek die terugkomt in de academische wereld.⁴⁷ Ten tweede zou King een *frozen myth* geworden zijn. De media zouden hem hebben gezuiverd van zijn radicale kanten. Zo wordt hij in films vaak herinnerd om zijn vredelievende, pro-integratie houding, maar wordt zijn felle kritiek op het kapitalistisch systeem en het Amerikaanse imperialisme weggestopt.⁴⁸

⁴⁴ Met dramafilms worden in dit onderzoek speelfilms bedoeld die emotionele thema's behandelen waarbij de kijker zich verplaatst in de hoofdpersonen en hun relaties onderling. Onder docudrama's vallen in de definitie van deze scriptie films die waargebeurde gebeurtenissen naspelen, gebaseerd op de feiten van een evenement. Het onderscheid tussen deze genres is in werkelijkheid echter minder scherp. Voor meer informatie hierover, wordt verwezen naar: M. Hughes-Warrington, *History Goes to the Movies: Studying history on film* (New York 2007).

⁴⁵ Romano en Raiford (red.), *The Civil Rights Movement in American Memory*, 191.

⁴⁶ Ibidem, 140.

⁴⁷ Ibidem, 141.

⁴⁸ Ibidem, 144.

Malcolm X wordt daarentegen wel herinnerd om zijn radicalisme, maar wordt daarbij als de *bad guy* van de *civil rights movement* tegenover King gezet.⁴⁹ Dit goed-fout denken past binnen de theorie dat massamedia ten behoeve van de publieksmaximalisatie een simplistisch beeld schetsen van de burgerrechtenbeweging. Omdat de kijker emotioneel geraakt moet worden, wordt er in films, in plaats van aan te sturen op een dialoog, een morele dichotomie geconstrueerd waarbij de kijker eenvoudig de goede van de slechte kant kan onderscheiden.⁵⁰ Dit leidt uiteindelijk vaak tot een verhaal waarin het zuidelijke apartheidssysteem slecht was en de vredelievende burgerrechtenbeweging met hulp van de overheid het racisme heeft doen laten verdwijnen. Met het oog op de kijkcijfers ontstaat een *spectator democracy* die uiteindelijk voor een ideologisch veilige boodschap zorgt, omdat de meerderheid van de Amerikanen zich in het verhaal moeten kunnen vinden.⁵¹

3.2. Verzoening en feminisering

In de jaren negentig ontstond er een toenemende raciale verdeeldheid in de Verenigde Staten en vreesden veel mensen dat onenigheid tussen zwart en wit de natie in gevaar bracht. Daar waar in de decennia daarvoor grote vooruitgang was geboekt op het gebied van raciale gelijkheid, leek er nu sprake te zijn van een impasse. Raciale progressie werd steeds meer uitgelegd als harmonie tussen zwarte en witte Amerikanen, in plaats van sociale gelijkheid.⁵² Binnen deze context kwam er in de filmwereld meer interesse voor de burgerrechtenbeweging in de jaren vijftig en zestig.

Door de verschuiving in het Amerikaanse debat, kwam ook in de films over de burgerrechtenbeweging de nadruk te liggen op interraciale samenwerking en verzoening.⁵³ Niet de grote sociale bewegingen, maar vrouwen werden hierbij als leidende figuren afgebeeld. Daar waar mannen toch voornamelijk als dominant en verbeterd werden gezien, waren het de vrouwen die met hun stereotypering als goedaardig en mild als bemiddelaars dienden tussen de zwarte en witte Amerikanen. Hoewel vrouwen nu een grote rol speelden in burgerrechtenfilms, betekende dat niet dat er sprake was van progressivisme. Dit type films was juist vaak conservatief door het activisme van vrouwen te laten afspelen in een privésfeer van traditionele middenklasse-gezinswaarden. De *agency* van vrouwen werd alleen erkend in de huiselijke domein.⁵⁴ Zoals Anne McClintock het

⁴⁹ Romano en Raiford (red.), *The Civil Rights Movement in American Memory*, 135.

⁵⁰ *Ibidem*, 139.

⁵¹ *Ibidem*, 159.

⁵² *Ibidem*, 171.

⁵³ *Ibidem*, 176.

⁵⁴ *Ibidem*, 176-179.

benoemt: 'Women were typically constructed as the symbolic bearers of the nation but are denied any direct relation to national agency.'⁵⁵

3.3. Witte helden

Naast het *Great Man* paradigma en de feminisering van de burgerrechtenbeweging is er nog kenmerk te herkennen in de *civil rights* films van de jaren tachtig tot nu. Dit heeft betrekking op de rol die witte mensen innemen. Kelly J. Madison noemt dit de *anti-racist-white-hero film*.⁵⁶

Volgens Madison kampte de heersende witte gemeenschap met een legitimeitscrisis nadat algemeen erkend werd dat het structurele racisme dat de burgerrechtenbeweging aankaarte niet langer kon worden toegelaten. *White supremacist patriarchal capitalism*, een term van feministisch activiste Bell Hooks, kon zijn positie van raciaal-economische hegemonie niet langer binnen het traditionele systeem rechtvaardigen.⁵⁷ *Whiteness* stond nu door de protesten van burgerrechtenactivisten, in Madisons woorden, gelijk aan "arrogance, hatefulness, injustice and brutality."⁵⁸ Daarom werd gezocht naar een nieuwe manier waarop witte Amerikanen alsnog hun suprematie boven niet-witten konden legitimeren. Dit is terug te zien in films over de *civil rights movement*.⁵⁹

Veel burgerrechtenbewegingsfilms uit de jaren negentig gaan over witte mensen die zich inzetten voor de ongelijke positie van zwarten. Hoewel dit voor een deel samenhangt met het verzoeningsideaal dat werd gepromoot in de jaren negentig, zijn er ook veel films voor en na dit decennium die de situatie op een zelfde manier portretteren. Volgens Madison hebben veel van dit type films dezelfde structuur: een wit persoon ervaart raciale ongelijkheid door contact met een zwart persoon. Daaropvolgend zet de witte persoon zich af tegen zijn eigen omgeving en vervolgens lijdt hij door zijn inzet voor de zwarte slachtoffers.⁶⁰ Het prefereren van een wit oogpunt voor de raciale ongelijkheid, in plaats van het kiezen voor zwarte mensen die voor hun eigen zaak opkomen, is volgens Madison exemplarisch voor de *white supremacist* ideologie.⁶¹ Zij noemt drie manieren waarop witte hegemonie in dit type films wordt gereproduceerd. Ten eerste wordt *white supremacy* verbeeld als extreem gewelddadig en ver weg in het zuiden van de Verenigde Staten. De *anti-racist-*

⁵⁵ M. McClintock, 'No Longer in a Future Heaven: Gender, Race, and Nationalism', in: A. McClintock, A. Mufti en E. Shohat (red.), *Dangerous Liaisons: Gender, Nation, and Postcolonial Perspectives* (Minneapolis 1997) 90. McClintock is professor in *Women's en Gender Studies* aan de Universiteit van Wisconsin-Madison.

⁵⁶ Kelly J. Madison is professor in Televisie, Film en Media Studies aan de California State University.

⁵⁷ *White supremacist patriarchal capitalism* is een racistisch, seksistisch en economisch systeem dat, als integraal onderdeel van de Amerikaanse samenleving, de heerschappij van witte mannen in stand zou houden.

⁵⁸ K. J. Madison, 'Legitimation Crisis and Containment: The "Anti-Racist-White-Hero" Film', *Critical Studies in Mass Communication* 16 (1999) 4, 399-416, aldaar 402-403.

⁵⁹ Madison, 'Legitimation Crisis and Containment', 401.

⁶⁰ Ibidem, 405.

⁶¹ Ibidem, 405.

white-hero film gaat hierdoor voorbij aan de structurele, meer subtielere, institutionele vorm van racisme dat ook in het noorden van Amerika plaatsvond en nog steeds plaatsvindt. Ten tweede vindt dit type film de ervaring van witte personen belangrijker dan die van zwarte. De Afro-Amerikaanse personages, verbeeld als slachtoffers, zijn veel minder uitgediept dan de witte rollen. Dit leidt ertoe dat het publiek wel sympathie heeft voor de zwarten, maar enkel empathie heeft voor de witte. Ten derde is de relatie tussen de witte en de zwarte persoon vaak paternalistisch. Het witte personage is als een soort vader voor de passieve, afhankelijke, kinderlijke zwarte.⁶² Er ontstaat een beeld van, zoals Mark Crispin Miller omschrijft, “the Black, an eternal victim who suffers beautifully.”⁶³ De *anti-racist-white-hero* filmtheorie blijft dus belangrijk om films op een diepere, subtielere *white supremacist* ideologie te analyseren (afbeelding 4).

Afbeelding 4: *The Help* (2011) is een voorbeeld van een film die aan een aantal van Madisons criteria voldoet (bron: The Telegraph 2011).

3.4. Conclusie

Er kan geconcludeerd worden dat veel films over de burgerrechtenbeweging het *Great Man* paradigma in stand houden. Hierbij wordt het nalatenschap van Martin Luther King selectief herinnerd en gezuiverd van extremisme. De *spectator democracy* zorgt daarnaast voor een simplistische weergave van de burgerrechtenbeweging en een dichotomie tussen King en ‘agressieve dissidenten’. Verder hebben vrouwen een grote rol in de films als het gaat om verzoening tussen wit en zwart in de privésfeer. Echter wordt *agency* en leiderschap hen op een hoger niveau niet toegekend. Tot slot geven veel burgerrechtenfilms de voorkeur aan de witte ervaring van raciale ongelijkheid en is dit genre daarom vaak paternalistisch. Doordat de dominerende positie van het *white supremacist patriarchal capitalism* niet meer gelegitimeerd kon worden, hebben films in de vorm van het *anti-racist-white-hero* principe een subtielere invulling gegeven aan de verdediging van

⁶² Madison, ‘Legitimation Crisis and Containment’, 406-409.

⁶³ M. C. Miller is professor in Media Studies aan de Universiteit van New York. (M. C. Miller, *Boxed-In: The Culture of TV* (Evanston 1989)139).

white privilege. De film *Selma* zal geanalyseerd worden op de *Great Man* verbeelding, het verzoeningsconcept en de criteria van de *anti-racist-white-hero-film*.

4. *One dream can change the world:* De filmanalyse

4.1. De methode

Bij het analyseren van *Selma* wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van het boek *Bewegend Verleden* van de historicus Chris Vos. Hij heeft een vooraanstaande positie in de bestudering van historische films.⁶⁴ Vos onderscheidt drie lagen van analyse: de filmische, de narratieve en de symbolische laag. De eerste heeft betrekking op de technische gedeelte van films, zoals camerabewegingen en beeldwisselingen. De tweede analyseert de vertelstructuur. De derde heeft betrekking op de normen en waarden en maatschappelijke betekenissen in een film. In dit werkstuk wordt *Selma* geanalyseerd op ideeën over *agency* en die komen aan het licht bij het analyseren van de symbolische laag. De symbolische laag is een niveau op zichzelf, maar er kunnen ook symbolische eigenschappen voorkomen in de andere twee lagen. Dit geldt echter in veel mindere mate voor de filmische laag dan voor de narratieve laag.⁶⁵ Vanwege het beperkte tijdsbestek van dit onderzoek is daarom gekozen om enkel de narratieve en symbolische laag te analyseren.

De narratieve laag kent een horizontale benadering waarbij in de chronologische opeenvolging van handelingen een verhaalstructuur wordt herkend. Het verhaal wordt gedragen door het conflict tussen oppositionele functies. Er is sprake van een spanningsopbouw die toewerkt naar *plot points*, gebeurtenissen die de balans in de vertelling verstoren.⁶⁶

De analyse van de symbolische laag is het meest interessant, aangezien dit veel dieper gaat dan het onderzoeken van technische elementen of de verhaalstructuur. Het nadeel is volgens Vos dat de onderzoeker bij deze analysevorm steeds verder verwijderd raakt van de concrete film en speculaties meer ruimte krijgen. Dit maakt het geheel onderhevig aan eigen interpretaties en doet afbreuk aan de objectiviteit die wetenschappelijke kennis impliceert.⁶⁷

⁶⁴ Chris Vos is docent film, televisie en geschiedenis aan de faculteit Historische en Kunstwetenschappen van de Erasmus Universiteit. De productanalyse van *Selma* is de vierde in de vijf fasen die Vos onderscheidt bij het analyseren van films. De andere vier fasen zijn al aan bod gekomen in dit onderzoek. De algemene maatschappelijke context (1), of in het geval van dit werkstuk de academische context, is behandeld in hoofdstuk 2. De filmhistorische context (2) is behandeld in hoofdstuk 3. De geschiedenis van de productie van de film (3) wordt samengebracht in het hoofdstuk van productanalyse zelf, dus hoofdstuk 4. Tot slot is de receptie van de film (5) behandeld in de inleiding van dit werkstuk. Daarnaast is de receptie van *Selma* voor een deel geïncorporeerd in hoofdstuk 4 (C. Vos, *Bewegend Verleden: Inleiding in de analyse van films en televisieprogramma's* (Amsterdam 2004) 17-18).

⁶⁵ C. Vos, *Bewegend Verleden: Inleiding in de analyse van films en televisieprogramma's* (Amsterdam 2004) 15.

⁶⁶ De verhaaltechniek van dramadocu's kan volgens Vos problematisch zijn omdat enerzijds geacht wordt 'de waarheid' weer te geven, maar anderzijds de aandacht van de kijker vastgehouden moet worden. Daarom worden gebeurtenissen in dit genre vaak gedramatiseerd of gepersonaliseerd (C. Vos, *Bewegend Verleden*, 76-92).

⁶⁷ Ibidem, 96.

De grote denkers binnen de symbolische filmanalyse, Propp, Lévi-Strauss en Wright, zijn allen beïnvloed door het structuralisme.⁶⁸ Propp heeft de opvatting uitgewerkt dat in sprookjes altijd dezelfde functies voorkomen die steeds op dezelfde chronologische wijze terugkomen. Hoewel zijn invulling niet altijd opgaat, biedt het wel handvatten bij de symbolische inhoudsanalyse van films. Lévi-Strauss borduurde voort op het concept van functies, maar hij veronderstelde dat de functies zich op een binair-oppositionele manier tot elkaar verhouden. Volgens Wright kunnen verschillende functies samen een interne samenhang vormen, een zogenaamde sequentie. Een functie kan daarbij tot verschillende sequenties behoren.⁶⁹

Tot slot is het belangrijk om aan te geven dat een complete filmanalyse volgens Vos niet bestaat. Het is onmogelijk om vanuit alle invalshoeken een film te bestuderen.⁷⁰ De sleutel ligt bij de juiste verantwoording voor de gekozen focuspunten.

4.2. De verhaalstructuur

De vertelling kan worden opgedeeld in vijf stadia die Vos in zijn boek onderscheidt.⁷¹ De eerste fase (0:00 – 13:34) introduceert de belangrijkste hoofpersonen. Daarnaast wordt de basissituatie uiteengezet. De aanslag van de Ku Klux Klan op vier Afro-Amerikaanse meisjes representeert het witte racistische geweld tegen zwarten in het zuiden van de Verenigde Staten. Het afwijzen van de stemgerechtigheid van Annie Lee Cooper toont het gebrek aan middelen om de rechten van Afro-Amerikanen na de totstandkoming van de *Civil Rights Act* van 1964 af te dwingen. Ten slotte laat de conversatie tussen King en Johnson zien dat de president niet bereid is om de wet ten gunste van de zwarte Amerikanen te hervormen.

Aan het begin van de tweede fase (13:35 – 37:12) komen King en andere burgerrechtenactivisten in actie tegen de basissituatie. Zij bereiden een protest in Selma voor en mobiliseren de Afro-Amerikaanse kerk. De tweede fase eindigt met de inhechtenisneming van de burgerrechtenactivisten, als gevolg van een geweldloos protest.

De derde fase (37:13 – 1:19:50) kenmerkt zich door het hoger oplopen van het conflict. De situatie van Martin Luther King en andere activisten verslechtert. Er wordt een protestmars in Selma bloedig neergeslagen, waarbij Jimmie Lee Jackson overlijdt. Er ontstaat discussie binnen de SLCL over welke weg nu ingeslagen moet worden. Daarnaast staat de relatie tussen Coretta en Martin Luther

⁶⁸ “Het structuralisme is een wetenschappelijke opvatting die ervan uitgaat dat de mens wordt bepaald door structuren. De structuur is een samenhangend geheel, waarvan de elementen slechts aan hun relatie met elkaar hun betekenis ontleunen.” (C. Vos, *Bewegend Verleden*, 99).

⁶⁹ C. Vos, *Bewegend Verleden*, 98-112.

⁷⁰ Ibidem, 15.

⁷¹ Ibidem, 80.

King onder druk door chantage van de FBI. De derde fase eindigt met de mars van Selma naar Montgomery, zonder King, die zou eindigen in *Bloody Sunday*.

In de vierde fase (1:19:51 – 1:45:01) neemt de situatie een wending. *Bloody Sunday* krijgt nationale media-aandacht. Het geweld van de witte officieren uit Alabama schokt ook witte Amerikanen. Zij geven gehoor aan de oproep van King om met de Afro-Amerikanen mee te wandelen bij de eerstvolgende mars. Na afloop wordt een witte activist vermoord door *white supremacists*. De opvatting van Johnson om geen gehoor te geven aan de wens van de Afro-Amerikanen komt hiermee steeds verder onder druk te staan.

De vijfde fase (1:45:02 – 1:59:54) kenmerkt zich door de omkering van de posities van de onderdrukker en de onderdrukte. De burgerrechtenactivisten winnen de rechtszaak om opnieuw een mars te mogen houden. Johnson gaat met de gouverneur van Alabama in gesprek en neemt het daarbij op voor King. Daarna introduceert Johnson de *Voting Rights Act* van 1965. De vijfde fase eindigt met een raciaal geïntigreerde mars waarna King een overwinningstoespraak houdt voor het Alabama State Capitol.

Nu de structuur van de vertelling overzichtelijk is gemaakt, wordt er verder gegaan met de symbolische analyse van *agency* in de film. Alles wat is behandeld in de vorige twee hoofdstukken wordt teruggevoerd tot drie onderzoeksthema's: charismatische leiders versus lokale activisten, de rol van vrouwen en de positie van witte politieke leiders. Dit zijn de drie zaken waarop de academische discussie en de filmhistorische traditie het meest op zijn toegespitst.

4.3. Charismatische leiders versus lokale activisten

Zoals eerder vermeld is de algemene academische opinie dat *grass roots* organisaties en activiteiten cruciaal waren voor het succes van de burgerrechtenbeweging. Ook in het geval van de mars van Selma naar Montgomery waren lokale *civil rights* activisten essentieel voor het mobiliseren van de Afro-Amerikaanse gemeenschap.⁷² In deze paragraaf wordt geanalyseerd in hoeverre het beeld dat *Selma* creëert, overeenkomt met de wetenschappelijke opinie en hoe zich dit verhoudt tot de filmhistorische traditie.

⁷² Carson, 'African-American Leadership and Mass Mobilization', 3.

De film draait om Martin Luther King.⁷³ Na een meting blijkt dat van de in totaal 129 minuten durende film, 62 minuten King aan het woord is of iemand tegen King spreekt. Het is dus een zeer grote rol, vooral wanneer in acht wordt genomen dat er

naast King nog 35 andere personages in *Selma*

Afbeelding 5: Iedereen richt zich tot King (uiterst rechts) tijdens de bijeenkomst (bron: *Selma*, 2014).

voorkomen. Martin Luther King wordt daarnaast als onbetwistbare leider afgebeeld. In de gevangenis zegt King: “They are gonna ruin me so they can ruin this movement.”⁷⁴ Dit impliceert dat het succes van de strijd van de Afro-Amerikanen valt of staat bij het leiderschap van Martin Luther King. Dit beeld komt ook in minder expliciete vorm naar voren. Na afloop van de tweede mars komen King en de leden van de SCLC en SNCC samen. In deze scene richt iedereen zich tot King voor een antwoord op de problemen (afbeelding 5). SNCC activist John Lewis: “[...] you have got to tell us something, please!”⁷⁵ Dit impliceert afhankelijkheid van Martin Luther King, wat de zelfbeschikking van de andere organisatoren ondermijnt. Later in de film zegt King: “I am no different than anybody else.”⁷⁶ Dit onderschrijft juist zijn exceptionaliteit aangezien een dergelijke zin alleen relevant is om uit te spreken voor mensen die juist als bijzonder worden gezien. Wel moet vermeld worden dat *Selma* aandacht schenkt aan de rol die de andere SCLC leden hebben gespeeld. Zo wordt King tijdens zijn gevangenschap moed ingepreparaat door zijn adviseur en vriend Ralph Abernathy.⁷⁷ Daarnaast gaan ze vaak met elkaar in overleg. Echter is te zien dat bij deze gevoerde discussies King het centrale aanspreekpunt is.⁷⁸ Hij is de persoon aan wiens mening de meeste waarde wordt gehecht. Op een bepaald moment hebben leden van de SCLC en SNCC ruzie en waarna iedereen door elkaar gaat praten. Het is dan uiteindelijk Martin Luther King die roept: “That’s enough!”, waarna iedereen stil is.⁷⁹ Ook voorafgaand aan de overwinningstoespraak voor het Alabama State Capitol is de

⁷³ Op de hoes van de DVD staat King als enige activist tegenover een leger van witte officieren.

⁷⁴ *Selma*, DVD, regie Ava DuVernay, z.p.: Paramount Pictures, 2011, S88361DVD, 39’40”.

⁷⁵ Ibidem, 91’00”.

⁷⁶ Ibidem, 112’24”.

⁷⁷ Ibidem, 39’55”- 40’30”.

⁷⁸ Ibidem, 56’28”.

⁷⁹ Ibidem, 29’57”.

Afbeelding 6: Richie Jean Jackson (rechts) en anderen feliciteren King (links) met zijn overwinning (bron: Selma, 2014).

heldencultus terug te zien. King wordt haast aanbeden door mensen die hem feliciteren dat het *hem* is gelukt, in plaats van aandacht te besteden aan de talloze gewone Afro-Amerikanen die hun bijdrage hebben geleverd bij de organisatie van de mars (afbeelding 6).

Het is een meerwaarde dat de film de kritiek op de heldenstatus van King ook weergeeft. In de scene van de vergadering na de tweede mars reageert Diana Nash op een uitspraak “[...] it was doc’s [Martin Luther King] decision” met: “This is a movement of many, not of one. So any choice we make has to be right for many.”⁸⁰ Het is dan weer exemplarisch voor de film dat, ondank deze kritiek, King toch weer het laatste woord heeft. De grootste kritiek op de positie van King wordt gegeven door SNCC activist James Forman. Hij wijst de methode van de SCLC af, omdat ze naar zijn zeggen alleen uit zijn op media-aandacht. Er zou te weinig aandacht zijn voor lokale initiatieven en de lange termijn.⁸¹ Ook verwijst hij halverwege de film naar Martin Luther King als “De Lawd and His Disciples.”⁸² De film toont echter een erkenning van de suprematie van King en de SCLC boven de ‘onsuccesvolle’ *grass roots* aanpak van SNCC. Er wordt in de film ten onrechte de indruk gewekt dat er voorafgaand aan de komst van King niets gebeurde in Selma. In een discussie tussen de SCLC en SNCC reageert een SCLC lid op de uitspraak dat SNCC zich al twee jaar bezighoudt met de kwestie in Selma: “Well you haven’t gotten very far, have you?”⁸³ David Garrows onderzoek naar Selma laat echter zien dat SNCC al veel had georganiseerd rondom de stemrecht kwestie en daarmee een stevig fundament heeft gelegd voor de uiteindelijke mars onder leiding van Martin Luther King. Door SNCC werden de *Dallas County Voters’ League clinics* georganiseerd en hadden ze in juni 1963 zevenhonderd Afro-Amerikanen gemobiliseerd voor een rally. Het leverde een georganiseerde groep

⁸⁰ *Selma*, DVD, regie Ava DuVernay, z.p.: Paramount Pictures, 2011, S88361DVD, 89’56”.

⁸¹ *Ibidem*, 30’37” - 31’03”.

⁸² *Ibidem*, 69’42”.

⁸³ *Ibidem*, 29’21”.

jonge Afro-Amerikanen op die zich wilden inzetten voor het stemrecht van zwarten. Forman en Lewis organiseerden als hoogtepunt van de SNCC activiteiten een *Freedom Day*, waarbij driehonderd Afro-Amerikanen zich probeerden te registreren om te stemmen.⁸⁴ Hoewel de vooruitgang onder SNCC inderdaad langzaam verliep, staat SNCC wel degelijk aan de basis van de progressie wat betreft stemrecht voor zwarten.⁸⁵ *Selma* besteedt hier geen aandacht aan. In de film wordt door de SCLC denigrerend gesproken over “the SNCC kids.”⁸⁶ De SCLC toonde zich soms inderdaad denigrerend ten opzichte van Lewis en Forman.⁸⁷ Het probleem is dat de film deze houding van King overneemt, en daarmee de historisch aangetoonde fundamenten van SNCC ondermijnt. Uiteindelijk kiezen de twee SNCC leden in de film dan ook voor Martin Luther King en zijn aanpak. SNCC toont zich het meest zwak in de scene van Lewis en King in de auto. John Lewis: “I could barely hold my head up [door mishandelingen tijdens de *Freedom Rides*], but I needed to be there. You [Martin Luther King] were gonna be speaking. And I needed to hear you.”⁸⁸ Deze scene vertoont een soort afhankelijke vader-zoon relatie tussen King als verpersoonlijking van de SCLC en Lewis als SNCC, in plaats van een gelijkwaardige samenwerking tussen twee organisaties.

Tot slot schenkt *Selma* weinig aandacht aan de lokale activisten. Hun personages zijn vrijwel niet uitgewerkt. Er wordt bijna geen inzicht gegeven in hun beweegredenen en hun activiteiten. Jimmie Lee Jackson en zijn grootvader Cager Lee worden aangehaald als representatie voor de gewone mensen van Selma. Na de dood van Jackson volgt een scene waarin de achtergrond van de twee wordt beschreven, maar dit duurt niet langer dan een minuut.⁸⁹ De poging tot stemmen van Annie Lee Cooper is eveneens een representatie van lokaal activisme, maar ook haar personage wordt niet uitgediept. Een keer wordt er gerefereerd naar de fundamenten die lokale activisten hebben gelegd, wanneer James Bevel zegt: “A lot of groundwork has already been laid by the people here”.⁹⁰ Maar op geen enkel moment in de film wordt uitgelegd wat voor werk dat precies was en wie dat hebben gerealiseerd. Lokale mensen komen veelvuldig voor in de beelden van de marsen, maar ze spreken niet.⁹¹ Voorafgaand aan de eerste mars die zou leiden tot *Bloody Sunday*, leren de SCLC leiders de lokale bevolking van Selma hoe ze moeten omgaan met geweld en intimidatie (afbeelding 7). Ook dit beeld schetst weer een passieve, luisterende lokale bevolking en een paternalistische SCLC.⁹² De visuele kracht van het beeld, waarbij de SCLC leiders staand spreken

⁸⁴ Garrow, *Protest at Selma*, 31-32.

⁸⁵ E. Stoper, ‘The Student Nonviolent Coordinating Committee: Rise and Fall of a Redemptive Organization’, *Journal of Black Studies* 8 (1977) 1, 13-34, aldaar 26.

⁸⁶ *Selma*, DVD, regie Ava DuVernay, z.p.: Paramount Pictures, 2011, S88361DVD, 66’10”.

⁸⁷ Stoper, ‘The Student Nonviolent Coordinating Committee’, 26-27.

⁸⁸ *Selma*, DVD, regie Ava DuVernay, z.p.: Paramount Pictures, 2011, S88361DVD, 100’35” – 101’51”.

⁸⁹ *Ibidem*, 52’01” – 53’00”.

⁹⁰ *Ibidem*, 52’01” – 13’55”.

⁹¹ *Ibidem*, 32’45”- 33’53”.

⁹² *Ibidem*, 68’27”.

terwijl de inwoners van Selma op de grond zitten, versterkt deze interpretatie. In feite zijn de lokale mensen in *Selma* slechts figuranten.

Er kan geconcludeerd worden dat *Selma* de *Great Man* traditie in burgerrechtenfilms grotendeels in stand houdt. Hoewel er veel aandacht is voor zijn adviseurs, SNCC en de kritiek op zijn leiderschap, blijft de film King afbeelden als de drijvende kracht achter het succes. De aanpak van SNCC wordt als een falende strategie weergegeven. Ook is er vrijwel geen aandacht voor het fundament dat lokale activisten hebben gelegd.

Afbeelding 7: De SCLC organisatoren leren de lokale bevolking hoe ze moeten omgaan met geweld en intimidatie (*Selma*, 2014).

4.4. De rol van vrouwen

De huidige academische consensus is dat vrouwen vooral in de privésfeer maar ook in de publieke sfeer een veel grotere rol hebben gespeeld bij het organiseren van *civil right* activiteiten dan voorheen werd gedacht. In deze paragraaf wordt geanalyseerd hoe de verbeelding van *Selma* zich verhoudt tot deze wetenschappelijke positie en de filmhistorische traditie. Dit wordt gedaan aan de hand van de vier belangrijkste vrouwelijke personages in de film: Coretta Scott King, Annie Lee Cooper, Diane Nash en Amelia Boynton Robinson.

Coretta Scott King komt veel in *Selma* voor. Uit een aantal zaken blijkt dat de film Scott King een relatief grote rol wil toespelen. Ze komt in de film over als een sterke, zorgzame vrouw, van wie Martin Luther King veel steun krijgt.⁹³ Haar kracht is onder andere terug te zien in de scene waarin zij met King praat over zijn overspel met andere vrouwen. Coretta: “When I ask you something, will you answer me with the truth? (...) Good, because I am not a fool.”⁹⁴ Wanneer zij vraagt: “Do you love any of the others?” en Martin Luther King dit ontkent, kijkt Coretta hem nog negen seconden aan en

⁹³ De zorgzaamheid van Scott King komt bijvoorbeeld naar voren wanneer zij de kleren van Martin Luther King klaarlegt en haar zorgen uit over het leven van haar man (*Selma*, DVD, regie Ava DuVernay, z.p.: Paramount Pictures, 2011, S88361DVD, 17'48”).

⁹⁴ *Selma*, DVD, regie Ava DuVernay, z.p.: Paramount Pictures, 2011, S88361DVD, 64'20”.

loopt zonder iets te zeggen weg (afbeelding 8). Bovendien wordt de ondergeschikte houding van King extra benadrukt doordat Coretta staat en Martin Luther King zit.⁹⁵ De scene waarin Scott King onderhandelt met Malcolm X geeft haar meer *agency* binnen de burgerrechtenbeweging.⁹⁶ Haar rol is niet enkel die van ondersteunende huisvrouw, maar ook die een activiste die zich inhoudelijk met de burgerrechtenactiviteiten in Selma bezighoudt. Wanneer zij na afloop van het overleg met Malcolm X teruggaat naar King, zegt hij geërgerd: [Afbeelding 8:: Coretta ondervraagt King over zijn overspel \(Selma, 2014\).](#)

“You sound enamored.”⁹⁷ Deze uitspraak doet lijken alsof vrouwen niet in staat zouden zijn om op een zakelijke manier te onderhandelen met mannen, zonder daarbij hun gevoelens of emoties de overhand te laten nemen. Dit is een complete ondermijning van Scott King als autonoom opererende vrouw, maar wel degelijk in lijn met de academische opinie over de houding van Martin Luther King jegens vrouwen. King behandelde vrouwelijke *civil rights* leiders vaak seksistisch. In zijn ogen was de vrouw er vooral voor de ondersteuning van de echtgenoot en het gezin.⁹⁸ Dit is ook de rol die Coretta Scott King in de film aanneemt. Het lijkt erop dat *Selma* gebonden is aan de traditionele genderverhoudingen binnen de familie King, maar binnen dit kader Scott King toch assertiviteit en trots probeert toe te bedelen. De sequenties ‘zwak versus sterk’ gaan in de relatie tussen Coretta en Martin dus niet helemaal op.

Annie Lee Cooper wordt in *Selma* een Rosa Parks-achtige rol toebedeeld. Ze komt aan bod vanwege haar dappere daad om zich te registreren om te stemmen en, als equivalent van het niet opstaan in de bus van Parks, sheriff Clark te slaan tijdens de demonstratie voor het gerechtsgebouw van Selma. Verder wordt haar personage niet uitgediept. Er is geen oog voor haar werk binnen de burgerrechtenbeweging in Selma sinds het begin van de jaren zestig.⁹⁹ Net zoals Rosa Parks in het *Great Man* paradigma, wordt Cooper hier herinnerd om haar dappere daad als representatie van de

⁹⁵ Het is exemplarisch voor de film dat King als nederige, schaamtevolle man wordt afgebeeld en met deze zelfrelativering zichzelf juist een held toont, in plaats van dat de film King de door hem uitgesproken, veel grovere zin aan bod laat komen: “Fucking’s a form of anxiety reduction.” (D. J. Garrow, *Bearing the Cross: Martin Luther King, Jr., and the Southern Christian Leadership Conference* (New York 1986) 375).

⁹⁶ *Selma*, DVD, regie Ava DuVernay, z.p.: Paramount Pictures, 2011, S88361DVD, 42’26”.

⁹⁷ Ibidem, 43’35”.

⁹⁸ T. C. West, ‘Gendered Legacies of Martin Luther King Jr.’s Leadership’, *Theology Today* 65 (2008) 1, 41-56, aldaar 51-54.

⁹⁹ D. Aretha, *The Story of the Selma Voting Rights Marches in Photographs* (New York 2014) 13.

moed van de gewone Afro-Amerikanen in plaats van om haar individuele capaciteiten en inspanningen.

De burgerrechtenactiviste Diane Nash komt ook in de film voor. Nash is een van de bekendste vrouwelijke *civil rights* leiders en werkte met King samen als organisator, strateeg, workshopcoördinator en bewindspersoon voor rassenrelaties. Samen met James Bevel ontving ze de SCLC Rosa Parks Award voor het plannen en uitvoeren van de *voter registration* campagne in Selma.¹⁰⁰ Haar grote organisatorische bezigheden komen niet terug in de film. In de scene in de auto zit Martin Luther King achterin terwijl Diane Nash voorin zit. Dit suggereert een sequentie tussen een actieve Nash en een passieve King, wat wordt bevestigd door haar uitspraak tegen de twijfelende SCLC leden: "This [Selma] is the place we need to be. This right here is the next great battle."¹⁰¹ Dat is het enige moment in de film waarin Nash haar expertise met betrekking tot de situatie in Selma uitspreekt. In de hele film zegt Nash niet meer dan vijf zinnen. Ze komt weliswaar vaak in beeld tijdens marsen en wanneer de SCLC leden met elkaar overleggen, maar ze praat niet. Ook tijdens de discussie na de dood van Jimmie Lee Jackson zijn Diane Nash en Richie Jean Jackson de enige die niet spreken.¹⁰²

Voor Amelia Boynton Robinson geldt hetzelfde als voor Nash. Haar rol in de film is eveneens veel kleiner dan je aan de hand van haar activiteiten zou verwachten. Ook hier geldt: ze is vaak fysiek aanwezig, maar spreekt weinig. De enige scene waarin ze praat, is wanneer zij Coretta Scott King moed inspreekt voorafgaand aan het gesprek met Malcolm X.¹⁰³ Daarnaast besteedt de film veel aandacht aan Robinson als slachtoffer tijdens *Bloody Sunday*.¹⁰⁴ Maar het feit dat Robinson al voor de komst van King een leidende rol had in de stemrecht kwestie wordt niet belicht.¹⁰⁵ Van de jaren dertig tot vijftig organiseerde ze activiteiten met betrekking tot de stemgerechtigheid van Afro-Amerikanen. Ook tijdens de organisatie van de Selma marsen was haar rol aanzienlijk. Het was Robinson die King uitnodigde om naar Selma te komen. Haar huis werd het hoofdkwartier van de SCLC en ze werkten daar samen met de andere activisten om de marsen te coördineren. Daarnaast

¹⁰⁰ M. J. Fairchild, 'Diane Nash' in: P. B. Levy (red.), *The Civil Rights Movement in America: From Black Nationalism to the Women's Political Council* (Santa Barbara 2015) 235-237.

¹⁰¹ *Selma*, DVD, regie Ava DuVernay, z.p.: Paramount Pictures, 2011, S88361DVD, 14'09".

¹⁰² *Ibidem*, 58'29". Burgerrechtenactiviste Richie Jean Jackson is in de film enkel de gastvrouw die voor het eten zorgt. In de wetenschappelijke literatuur is echter weinig te vinden over haar rol binnen de burgerrechtenbeweging en er kan dus ook niet aangetoond worden dat zij in *Selma* onjuist wordt geportretteerd.

¹⁰³ *Selma*, DVD, regie Ava DuVernay, z.p.: Paramount Pictures, 2011, S88361DVD, 41'05".

¹⁰⁴ *Ibidem*, 75'29".

¹⁰⁵ Garrow, *Protest at Selma*, 32.

was ze in 1964 de eerste Afro-Amerikaanse vrouw die zich verkiesbaar stelde voor Democratische Partij in de staat Alabama.¹⁰⁶

Concluderend kan er gesteld worden dat *Selma* de rol van veel vrouwen onderbelicht en daarmee het *Great Man* perspectief grotendeels in stand houdt. De film breekt hiermee met de feminisering van *civil rights* films in de jaren negentig. *Selma* is voor een deel gebonden aan de seksistische cultuur binnen de SCLC in het algemeen en specifiek de houding van Martin Luther King.¹⁰⁷ Door de grote focus op King in deze film, zijn het de mannelijke medeactivisten en Coretta die de meeste aandacht krijgen, ten koste van andere vrouwelijke burgerrechtenactivisten.

4.5. Witte politieke leiders

Binnen de academische wereld is er veel discussie over de positie die witte liberalen hebben ingenomen ten opzichte van de burgerrechtenbeweging. In de filmhistorische traditie werden films vaak vanuit het oogpunt van een helpend wit persoon gemaakt. In deze paragraaf zal worden geanalyseerd hoe *Selma* zich hier tot verhoudt.

Regisseur Ava DuVernay heeft met Martin Luther King en president Lyndon B. Johnson twee oppositionele functies gecreëerd, waarbij de laatste een obstakel was op de weg van de Afro-Amerikaanse vrijheid. Johnson wordt verbeeld als een onwelwillende, afwachtende president: “This voting thing is just gonna have to wait.”¹⁰⁸ Het herhaaldelijk benoemen van de stemrecht kwestie van Afro-Amerikanen als “this voting thing”, benadrukt dat Johnson er niet veel belang aan hecht. Hij is ook zichtbaar geïrriteerd bij het zien van de televisiebeelden en krantenkoppen van het neergeslagen vreedzame protest van zwarte Amerikanen.¹⁰⁹ Samen met de directeur van de FBI, J. Edgar Hoover, worden chantageplannen bedacht om King tegen te werken. In *Selma* wordt de *agency* dus volledig toegekend aan de Afro-Amerikanen. Het was hun strijd en zij hebben ondanks, in plaats van dankzij, de liberale witte politici gewonnen.

Er is een grote discussie ontstaan naar aanleiding van de verbeelding van de president. Een van de grootste kritieken kwam van de voormalig *top assistant* voor Binnenlandse Zaken van Johnson, Joseph A. Califano Jr: “The makers [...] apparently just couldn’t resist taking dramatic, trumped-up license with a true story [...]. In fact, Selma was LBJ’s idea, he considered the Voting Rights Act his greatest legislative achievement, he viewed King as an essential partner in getting it

¹⁰⁶ R. C. Bryant, ‘Amelia Boynton Robinson’ (versie 27 augustus 2015), <http://www.encyclopediaofalabama.org/article/h-2018> (6 januari 2016).

¹⁰⁷ West, ‘Gendered Legacies of Martin Luther King Jr.’s Leadership’, 51-54.

¹⁰⁸ *Selma*, DVD, regie Ava DuVernay, z.p.: Paramount Pictures, 2011, S88361DVD, 10’47”.

¹⁰⁹ Ibidem, 35’09”.

enacted – and he didn't use the FBI to disparage him.”¹¹⁰ Om dit aan te tonen wijst hij naar de gedocumenteerde telefoonconversatie tussen King en Johnson op 15 januari 1965, waarin Johnson zei:

“[...] if you can find the worst condition that you run into in Alabama, Mississippi, or Louisiana, or South Carolina [...] and if you just take that one illustration and get it on radio, and get it on television, and get it on [...] every place you can, pretty soon the fellow that didn't do anything but follow—drive a tractor, he'll say, “Well, that's not right, that's not fair””¹¹¹

Hiermee ontnemt Califano de *agency* van Afro-Amerikanen in deze mars. DuVernay reageerde dan ook als volgt op Twitter: “[The] notion that Selma was LBJ's idea is jaw dropping and offensive to SNCC, SCLC and black citizens who made it so.”¹¹² In haar artikel in *The New York Review of Books* schrijft Elizabeth Drew dat wanneer DuVernay een tegenstribbelende president had willen verbeelden, ze beter had kunnen kiezen voor Kennedy, “whose reluctance to push civil rights legislation in Congress led to the monumental March on Washington in 1963.”¹¹³ Daarnaast chanteerde de FBI King inderdaad, maar zou Johnson zich buiten deze strijd hebben gehouden.¹¹⁴¹¹⁵ DuVernay probeerde de kritiek te pareren door op Twitter te schrijven: “Bottom line is folks should interrogate history. Don't take my word for it or LBJ rep's [Califano] word for it. Let it come alive for yourself.”¹¹⁶

Selma zet zich dus af tegen de *anti-racist-white-hero* traditie in burgerrechtenfilms. De mars was een *all black accomplishment*. Op de punten van Madisons *anti-racist-white-hero* theorie laat *Selma* het tegenovergestelde zien. Zwarte personages zijn meer uitgediept dan witte en de kijker creëert dan ook voor de eerste empathie en voor de tweede sympathie. Bovendien is de film paternalistisch vanuit een zwart oogpunt. Witte personages zijn zich pas laat in de film bewust van

¹¹⁰ J. A. Califano, ‘The movie “Selma” has a glaring flaw’ (versie 26 december 2014), https://www.washingtonpost.com/opinions/the-movie-selma-has-a-glaring-historical-inaccuracy/2014/12/26/70ad3ea2-8aa4-11e4-a085-34e9b9f09a58_story.html (18 januari 2016).

¹¹¹ Miller Center, ‘Selma, Martin Luther King Jr., and the Lyndon Johnson Tapes’, http://millercenter.org/presidentialclassroom/exhibits/selma#_ftnref12 (versie 18 januari 2016).

¹¹² E. Yahr, “Selma’ director Ava DuVernay responds to critics: ‘Notion that Selma was LBJ’s idea is jaw dropping” (versie 29 december 2014), <https://www.washingtonpost.com/news/arts-and-entertainment/wp/2014/12/29/selma-director-ava-duvernay-responds-to-critics-notion-that-selma-was-lbjs-idea-is-jaw-dropping/> (18 januari 2016).

¹¹³ E. Drew, “Selma’ vs. History’ (versie 8 januari 2015), <http://www.nybooks.com/daily/2015/01/08/selma-vs-history/> (18 januari 2016).

¹¹⁴ Garrow, *Protest at Selma*, 254.

¹¹⁵ D. Pinckney, ‘Some Different Ways of Looking at Selma’ (versie 19 februari 2015), <http://www.nybooks.com/articles/2015/02/19/some-different-ways-looking-selma/> (18 januari 2016).

¹¹⁶ E. Yahr, “Selma’ director Ava DuVernay responds to critics: ‘Notion that Selma was LBJ’s idea is jaw dropping” (versie 29 december 2014), <https://www.washingtonpost.com/news/arts-and-entertainment/wp/2014/12/29/selma-director-ava-duvernay-responds-to-critics-notion-that-selma-was-lbjs-idea-is-jaw-dropping/> (18 januari 2016).

het onrecht en lopen mee achter en luisteren naar Martin Luther King als volgers.¹¹⁷ Daarnaast is het focuspunt van de film niet verzoening tussen wit en zwart, zoals in de jaren negentig de norm was. Het draait om de gerechtigheid voor de Afro-Amerikaan, en dat uiteindelijk ook witte mensen meehelpen en deelnemen aan de mars is mooi meegenomen, maar niet het hoofddoel.

De film toont zich wel traditioneel in de weergave van de strijd tussen Afro-Amerikanen en tegenstanders van raciale integratie. Door een duidelijke dichotomie kan de kijker eenvoudig de *good guys* van de *bad guys* onderscheiden. Voor witte kijkers is het een comfortabele film, aangezien de regisseur de kijker zich

Afbeelding 9: Een witte man kijkt met afschuw naar de protesterende Afro-Amerikanen (*Selma*, 2014).

moeilijk laat identificeren met de agressie en de haat van *white supremacists* ver weg in het zuiden van de Verenigde Staten (afbeelding 9). Het is een soort overduidelijke slechtheid en er is verder geen aandacht voor de drijfveren van *white supremacists*. Aan de andere kant van het spectrum staan de goede witte Amerikanen die hand in hand met zwarten meelopen in de mars. Er is geen ruimte voor representatie personen die zich tussen deze twee uitersten bevinden. Daarnaast is ook in deze film het racisme extreem gewelddadig, en is er geen oog voor dieperliggend, structureel racisme. Ook *Selma* biedt onder invloed van de *spectator democracy* een ideologisch veilige boodschap, waarin zwarte samen met goede witte Amerikanen winnen van de onbetwistbaar slechte *white supremacists*. Iedereen kan de bioscoop met een goed gevoel verlaten.

Concluderend kan er gesteld worden dat *Selma* breekt met de traditie waarin de *agency* van zwarte Amerikanen wordt weggestopt. Daarbij kiest ze voor een controversiële weergave van Johnson. De film is wel traditioneel in de dichotomie tussen goed en slecht, het type racisme dat wordt weergegeven en de ideologische boodschap die het verkondigt.

4.6. Conclusie

In dit hoofdstuk is geanalyseerd hoe *Selma* zich verhoudt tot het academische debat en de filmhistorische traditie. Hieruit is gebleken dat met de grote aandacht voor de charismatische King Ava DuVernay het *Great Man* perspectief ondersteunt. Er is weinig aandacht voor lokale initiatieven en daarmee neemt ze afstand van de wetenschappelijke opinie die op dit moment meer neigt naar

¹¹⁷ Dit is onder andere te zien wanneer Viola Liuzzo luistert naar de toespraak van King (*Selma*, DVD, regie Ava DuVernay, z.p.: Paramount Pictures, 2011, S88361DVD, 113'12").

het *Local People* perspectief. Daarnaast is de rol van vrouwelijke burgerrechtenactivisten in de film klein en krijgt deze een andere invulling dan je aan de hand van hun activiteiten zou verwachten. Tot slot breekt *Selma* met de traditie van helpende witte liberalen. Met een controversiële portrettering van Johnson wordt de Afro-Amerikaanse gemeenschap, en dan vooral King, zelfbeschikking toegeschreven. Tot slot blijft de goed versus fout dichotomie en daaruit voortkomend de ideologische boodschap traditioneel.

5. The power of memories: Conclusie

In de afgelopen decennia is er een verschuiving waargenomen binnen de academische wereld, waarbij steeds minder het succes van de burgerrechtenbeweging werd verklaard vanuit grote, mannelijke leiders en de hulp die zij kregen vanuit Washington, en steeds meer vanuit *grassroots* activiteiten van lokale activisten en in het bijzonder vrouwen. Om van *Selma* een film te maken die het idee van de helpende *Great White Men* onderuithaalt, verliest DuVernay zich in precies hetzelfde *Great Man* principe aan de andere kant van het spectrum. In haar poging om het als een *all black accomplishment* te verbeelden, richt ze zich te veel op de *Great Man* van de groep die zij *agency* wilt toebedelen, waardoor er geen ruimte overblijft voor de mensen die volgens historici als Clayborn Carson het meeste werk hebben verricht: lokale Afro-Amerikaanse initiatiefnemers, zowel mannen als vrouwen.

Tijdens de filmanalyse zijn er twee problemen naar voren gekomen. Ten eerste bleek het tot een bepaalde hoogte niet mogelijk om aan te tonen of een scene een interpretatie is van de regisseur, of dat het daadwerkelijk zo heeft plaatsgevonden. Een voorbeeld hiervan is de scene waarin de SCLC leden discussiëren en Diane Nash niet spreekt. Heeft Ava DuVernay dit op haar eigen manier vertolkt of sprak Nash werkelijk niet tijdens de discussie?¹¹⁸ Een ander probleem betreft de subjectiviteit van de methode. De analyse van de symbolische laag kan leiden tot een reeks speculaties waarvan de uiteindelijke geldigheid ter discussie kan staan. Het gaat hier immers niet om objectieve, meetbare eenheden. Echter zou dit dan ook verder getrokken kunnen worden naar de discussie over geschiedenis in zijn algemeenheid als wetenschap.

Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op de vraag hoe het kan dat er blijkbaar toch een groot gat zit tussen populaire films als *Selma* en de academische consensus. Dit vereist meer onderzoek naar hoe hollywoodproducties werken. Wat is de rol van geldschieters in de keuze om de burgerrechtenbeweging vanuit een bepaalde invalshoek te belichten? In hoeverre is het als regisseur mogelijk om je niet te laten beïnvloeden door *spectator democracy* en publieksmaximalisatie? Tot slot kun je deze filmanalyse en de controverse rondom de verbeelding van Johnson zien in een overkoepelend debat over wat de ethische grenzen zijn van artistieke vrijheid. Wanneer Ava DuVernay naar aanleiding van de kritiek op haar film zegt: “I am not a historian, I am a storyteller”, neemt zij dan niet haar verantwoordelijkheid als filmregisseur die met *Selma* de visie van miljoenen Amerikanen op een historische gebeurtenis vormt?¹¹⁹ Kun je het haar kwalijk nemen dat zij zaken

¹¹⁸ Dit vereist bijvoorbeeld het onderzoeken van de notulen van de desbetreffende vergadering, wat gezien het beperkte tijdsbestek van dit onderzoek niet mogelijk was.

¹¹⁹ M. Milliken, ‘Selma’ director makes history before awards are bestowed’ (versie 6 januari 2015), <http://www.reuters.com/article/film-selma-duvernay-idUSL1N0UK2C920150106> (18 januari 2016).

foutief weergeeft ten gunste van het dramatische effect of de *agency* van zwarten in de Amerikaanse geschiedenis?

De film *Selma* kwam vlak voor 2015 uit, een jaar waarin het Amerikaanse publieke debat rondom ras uitzonderlijk scherp was.¹²⁰ Er was dan ook veel kritiek op de Oscars toen bleek dat Ava DuVernay en David Oyelowo, die King vertolkte, niet waren genomineerd voor Beste Regisseur en Beste Acteur.¹²¹ Afro-Amerikanen zouden alleen kans maken wanneer ze ondergeschikte rollen spelen, zoals butler of slaaf. Nog relevanter dan de machtsverhoudingen binnen de Oscars is het vraagstuk over wie bepaalt wat onderdeel is van de Amerikaanse geschiedenis en hoe er wordt herinnerd (afbeelding 10). Is dat de politiek? Is dat Hollywood? En waarom lukt het *civil rights* musea en films niet om aandacht te besteden aan racisme in de hedendaagse samenleving, waardoor racisme een taboe uit het verleden lijkt waar Afro-Amerikanen zich vandaag de dag niet meer op kunnen beroepen?¹²² Hoe past dit binnen het sentiment dat er een samenleving zou zijn ontstaan die zo gericht is op diversiteit dat het nu sprake is van omgekeerd racisme, waarbij witte Amerikanen hun kansen om toegelaten te worden tot een universiteit zien verschrompelen door *affirmative actions*?¹²³ De filmanalyse van *Selma* maakt onderdeel uit van dit overkoepelende machtsspel. Zoals de Tsjechische schrijver Milan Kundera schreef: “the struggle of man against power is the struggle of memory against forgetting.”¹²⁴

Afbeelding 10: President Obama herdenkt samen met John Lewis (links naast Obama) en Amelia Boynton (rechts van Obama) *Bloody Sunday*, toen vijftig jaar geleden (bron: ABC News, 2015).

¹²⁰ Workneh, L., 'Here's What We Want White America To Know About Race' (30 december 2015), http://www.huffingtonpost.com/entry/heres-what-we-want-white-america-to-know-about-race_568447cde4b014efe0d9f99d (18 januari 2016).

¹²¹ B. Williams, "Selma' Cast's Snub At The Oscars Prompts Heavy Disappointment" (versie 21 januari 2015), http://www.huffingtonpost.com/2015/01/15/selma-oscar-nominations-reaction_n_6480244.html (19 januari 2016).

¹²² Dwyer, 'Interpreting the Civil Rights Movement', 666-667.

¹²³ Op 12 maart 2015 publiceerde de *Huffington Post* een lijst met 16 boeken over ras die ieder wit persoon zou moeten lezen, waaronder *The Short and Tragic Life of Robert Peace* van Jeff Hobs, *The New Jim Crow: Mass Incarceration in the Age of Colorblindness* van Michelle Alexander en *Ain't I A Woman: Black Women and Feminism* van Bell Hooks (Z. Blay, '16 Books About Race That Every White Person Should Read' (versie 12 maart 2015), http://www.huffingtonpost.com/entry/16-books-about-race-that-every-white-person-should-read_us_565f37e8e4b08e945fedaf49 (19 januari 2016)).

¹²⁴ J. Kundera, *The Book of Laughter and Forgetting* (New York 1981) 3.

6. Literatuurlijst

Bronnen:

Selma, DVD, regie Ava DuVernay, z.p.: Paramount Pictures, 2011, S88361DVD.

Literatuur:

ABC News, 'Fifty Years After 'Bloody Sunday,' Obama Calls Selma a Place Where Meaning of America Was Defined' (versie 7 maart 2015), <http://abcnews.go.com/Politics/fifty-years-bloody-sunday-obama-calls-selma-place/story?id=29467449> (19 januari 2016).

Aretha, D., *The Story of the Selma Voting Rights Marches in Photographs* (New York 2014).

Balkaran, S., 'Post Racial America in the Age of Obama' (versie 27 mei 2015), http://www.huffingtonpost.com/stephen-balkaran/post-racial-america-in-th_b_6954332.html (18 november 2015).

Black Lives Matter, 'About the Black Lives Matter Network', <http://blacklivesmatter.com/about/> (18 november 2015).

Blay, Z., '16 Books About Race That Every White Person Should Read' (versie 12 maart 2015), http://www.huffingtonpost.com/entry/16-books-about-race-that-every-white-person-should-read_us_565f37e8e4b08e945fedaf49 (19 januari 2016).

Bryant, R. C., 'Amelia Boynton Robinson' (versie 27 augustus 2015), <http://www.encyclopediaofalabama.org/article/h-2018> (6 januari 2016).

Califano, J. A., 'The movie "Selma" has a glaring flaw' (versie 26 december 2014), https://www.washingtonpost.com/opinions/the-movie-selma-has-a-glaring-historical-inaccuracy/2014/12/26/70ad3ea2-8aa4-11e4-a085-34e9b9f09a58_story.html (18 januari 2016).

Carson, C., 'African-American Leadership and Mass Mobilization', *The Black Scholar* 24 (1994) 4, 1-7.

Chafe, W. H., 'The Gods Bring Threads to Webs Begun', *The Journal of American History* 86 (2000) 4, 1531-1551.

Cha-Jua, S. K., en C. Lang, 'The "Long Movement" as Vampire: Temporal and Spatial Fallacies in Recent Black Freedom Studies', *The Journal of African American History* 92 (2007) 2, 265-288.

Cook, R., *Sweet Land of Liberty? The African-American Struggle for Civil Rights in the Twentieth Century* (New York 1998).

Daily Mail, 'Cop who threatened anti-police protesters with his "God given and law appointed right to kill you" is suspended' (versie 16 december 2014), <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2875325/Officer-leave-tweets-threaten-protesters.html> (19 januari 2016).

Drew, E., 'Selma' vs. History' (versie 8 januari 2015), <http://www.nybooks.com/daily/2015/01/08/selma-vs-history/> (13 januari 2016).

Dwyer, O. J., 'Interpreting the Civil Rights Movement: Place, Memory and Conflict', *The Professional Geographer* 52 (2000) 4, 660-671.

Eagles, C. W., 'Towards New Histories of the Civil Rights Era', *The Journal of Southern History* 66 (2000) 4, 815-848.

Fairchild, M. J., 'Diane Nash' in: P. B. Levy (red.), *The Civil Rights Movement in America: From Black Nationalism to the Women's Political Council* (Santa Barbara 2015) 235-237.

Fairclough, A., 'Historians and the Civil Rights Movement', *Journal of American Studies* 24 (1990) 3, 387-398.

Garrow, D. J., *Bearing the Cross: Martin Luther King, Jr., and the Southern Christian Leadership Conference* (New York 1986).

Garrow, D. J., *Protest at Selma: Martin Luther King, Jr. and the Voting Rights Act of 1965* (New Haven 1978).

Hughes-Warrington, M., *History Goes to the Movies: Studying history on film* (New York 2007).

Infinite Fire, 'Rosa Parks – Lighting the Fire' (versie 2 december 2015), <http://infinitefire.org/info/rosa-parks-lighting-the-fire/> (19 januari 2016).

Kammen, M., *Mystic Chords of Memory* (New York 1991).

Kundera, J., *The Book of Laughter and Forgetting* (New York 1981).

Lawson, S. F., 'Freedom Then, Freedom Now: The Historiography of the Civil Rights Movement', *The American Historical Review* 96 (1991) 2, 456-471.

Madison, K. J., 'Legitimation Crisis and Containment: The "Anti-Racist-White-Hero" Film', *Critical Studies in Mass Communication* 16 (1999) 4, 399-416.

McClintock, M., 'No Longer in a Future Heaven: Gender, Race, and Nationalism', in: A. McClintock, A. Muftic en E. Shohat (red.), *Dangerous Liaisons: Gender, Nation, and Postcolonial Perspectives* (Minneapolis 1997).

Miller, M. C., *Boxed-In: The Culture of TV* (Evanston 1989).

Miller Center, 'Selma, Martin Luther King Jr., and the Lyndon Johnson Tapes', http://millercenter.org/presidentialclassroom/exhibits/selma#_ftnref12 (versie 18 januari 2016).

Milliken, M., 'Selma' director makes history before awards are bestowed' (versie 6 januari 2015), <http://www.reuters.com/article/film-selma-duvernay-idUSL1N0UK2C920150106> (24 december 2015)

NBC News, 'Civil Rights Bridge in Selma Is Named After Reputed KKK Leader', (versie 3 maart 2015), <http://www.nbcnews.com/storyline/selma-50th-anniversary/civil-rights-bridge-selma-named-reputed-kkk-leader-n316811> (2 december 2015).

New Yorker, 'The Color of Law' (versie 8 juli 2013), <http://www.newyorker.com/magazine/2013/07/08/the-color-of-law> (19 januari 2016).

Pinckney, D., 'Some Different Ways of Looking at Selma' (versie 13 februari 2015), <http://www.nybooks.com/articles/2015/02/19/some-different-ways-looking-selma/> (13 januari 2016).

Rael, P., *Black Identity and Black Protest in the Antebellum North* (Chapel Hill 2002).

Robnett, B., 'African-American Women in the Civil Rights Movement, 1954-1965: Gender, Leadership, and Micromobilization', *American Journal of Sociology* 101 (1996) 6, 1661-1693.

Roeper, R., "'Selma': History Lesson Moves Gracefully from Brutality to Tenderness" (versie 1 januari 2015), <http://entertainment.suntimes.com/movies/selma-history-lesson-moves-gracefully-brutality-tenderness/> (versie 24 december 2015).

Romano, R. C., en L. Raiford (red.), *The Civil Rights Movement in American Memory* (Athens 2006).

Stoper, E., 'The Student Nonviolent Coordinating Committee: Rise and Fall of a Redemptive Organization', *Journal of Black Studies* 8 (1977) 1, 13-34.

Vos, C., *Bewegend Verleden: Inleiding in de analyse van films en televisieprogramma's* (Amsterdam 2004).

West, T. C., 'Gendered Legacies of Martin Luther King Jr.'s Leadership', *Theology Today* 65 (2008) 1, 41-56.

Williams, B., "'Selma' Cast's Snub At The Oscars Prompts Heavy Disappointment" (versie 21 januari 2015), http://www.huffingtonpost.com/2015/01/15/selma-oscar-nominations-reaction_n_6480244.html (19 januari 2016).

Workneh, L., 'Here's What We Want White America To Know About Race' (30 december 2015), http://www.huffingtonpost.com/entry/heres-what-we-want-white-america-to-know-about-race_568447cde4b014efe0d9f99d (18 januari 2016).

Yahr, E., "'Selma' director Ava DuVernay responds to critics: 'Notion that Selma was LBJ's idea is jaw dropping'" (versie 29 december 2014), <https://www.washingtonpost.com/news/arts-and-entertainment/wp/2014/12/29/selma-director-ava-duvernay-responds-to-critics-notion-that-selma-was-lbjs-idea-is-jaw-dropping/> (18 januari 2016).